

Opponensi vélemény

Horváth Kornélia „*Petri György költészete verselméleti és líratörténeti megközelítésben*” című értekezése jelentős tudományos eredményekkel jelentkező, kitűnő szakmai színvonalú írás. A munkának kettős szakmai hozadéka van, egyrészt egy Petri György monográfia, másrészt pedig egy poétika-elméleti munka, mely a magyar költészet egy lényeges alakulási fordulata kapcsán számos meghatározó líraelméleti jelenséget tárgyal.

Horváth Kornélia Petri kutatásai karakteres módon kapcsolódnak és különböznek a korábban keletkezett Petri monográfiák megközelítéseivel. A legkorábbi, Fodor Géza tollából több mint negyedszázada publikált úttörő kismonográfia Petri költészetét a 68-as szellem elveszett illúzióinak, ideológiáinak reprezentánsaként tárgyalja, aki egy olyan új költői generáció tagjaként, aki számára nemcsak egyes tragikus események élménye, hanem „az egész nemzedék szétomlasztása” lett a programja, Petrié az élet tanulási folyamatának, az élni tanulásnak, az élni megtanulásnak a költészete”. Fodor Géza ennek az életnek poétikaivá emelt a tematikusan meghatározó elemeit vizsgálja, egy esztétikai szempontú értelmezést ad. A másik, jóval később keletkezett monográfia Keresztury Tiboré, aki egy sokkal poétika-közelibb háttérrel, de hasonlóképpen a poétikai élet-konstrukció mentén, elsősorban a költői szerep struktúrája háttérével gondolkodott, könyvének 2015-ös kiadása bevezetőjében írja, hogy Petri „fordulatának lényege a költői szerep, magatartás átértékelésében, a magyar irodalmi hagyományban dominánsan megemelt, felnövesztett költői státus lebontásában, lefokozásában, valamint a költői nyelvhasználat metaforikus, szimbolikus patetikus jellegének, megformáltságának elvetésében állt. Egy harmadik, igen rövid, nem monografikus, de jelentős Petri pozicionálás Kulcsár Szabó Ernőé, aki A magyar irodalom története című könyvében Petri jelentőségét abban látta, hogy „korai műveinek szerephiányról hírt adó üzenetei olyan világgépet sejtetnek, amely adekvát eszközként talált rá az új érzékenység kiábrándult nyelvére: a töréseken, félbehagyott mondatokon, elhallgatásokon át kibontakozó szöveg nála nem a nyelvviszály elvi tapasztalatára utal vissza”. Kulcsár Petri pozicionálásában az volt az alapvetően új, hogy jelezte az „esztétista szecesszionizmustól megtisztított, de az alulretorizált nyelvi megalkotottság méltóságát megőrző beszédmódot” azaz Petri lényegét egyfajta új poétikai-nyelvi kidolgozottságban mutatta meg. Horváth Kornélia megközelítése pontosan e harmadik pozíció irányában dolgozódott ki, részletesen vizsgálja a Petri kötetek versnyelvi, ezen belül egészen aprólékos ritmikai háttérét és e formaelemzés tanulságait köti össze tematikus életmegfogalmazások nyelvi egyszerre integratív és megbontó tendenciáival, jelentős szakmai többletet ad a korábbi Petri-publikációkhoz.

Az akadémiai doktori értekezés háttérében még egy negyedik megelőző Petriről szóló kismonográfia is jelen van, sőt ez egyenest része lett a mostani dolgozatnak. Ez Horváth Kornélia néhány évvel korábbi Petri-könyve, a „Poétikai monográfia” jellemző alcímmel publikált „Petri György költői nyelvéről” című 2012-ben megjelent kiadvány. Ennek „szemléleti alapja” – a szerző megállapítása szerint – „a *versnyelvi-poétikai* közelítésmódban jelölhető meg, ezért kérdésfelvetése részint arra a költői beszédmodalitásra, elsődlegesen pedig *a költői-nyelvi artikulációra és szövegképző gyakorlatra* irányul” (10). A most benyújtott értekezés, nyilván az eltelt öt év tanulásaival is kibővítve, szemléleti alakulást is hozott, a Petri életművet a határozottan formális-poétikai értelmezés mellett az értelemképzés folyamatainak hangsúlyosabb elemzésével vizsgálta, egy olyan tovább-írás keretében, amelyet a dolgozat szerzője a jelenkori irodalomtudomány tendenciájaként jelöl meg, a dolgozat szerzőjének szavaival: „a versritmust értelemképző, vagyis *szemantikai erejű nyelvi működésmódnak* tartják, amely ritmus természetesen csak a versben nyilvánul meg, ám ott képes a szó, a mondás, a jelentés megelőlegezésére, átalakítására, felülírására, deformálására vagy

újraalkotására”. Ez a poétikaelméleti háttér problémafelvetéseiben is komoly újítást hoz, ha szabad ennyire leegyszerűsíteni, egy orosz formalista verselmélet egészül itt ki egy strukturális-dekonstrukciós, Culler, de Man nevével és persze más jelenkori nemzetközi poétikaelméleti szakértő megközelítéseivel.

A dolgozat fontos szerkezeti stratégiája lett az, hogy a Petri köteteket és kapcsolatokat tárgyaló fejezetek mellett három *Exkurzus* is szerepel, ezek kifejezetten líra-elméleti kérdéseket tárgyalnak. Az első egy magyar ritmustörténeti poétikai vázlat „Csokonaitól Petriig”, a második a ritmus XX. századi elméleteiről szól, a harmadik pedig (már nem a ritmus teóriáival kapcsolatosan) a lírai beszélőről, a lírai személyesség jelentőségéről szól. De vannak fejezetek, amelyek az Exkurzusokhoz igencsak hasonlóak, elsősorban ilyen a negyedik, „A versciklus és verskötet elméleti, történeti és műfajpoétikai jelentőségéről (Petri és mások)” című kiemelkedően érdekes rész.

A Petri lírájáról és recepciójáról fejezet a „magyarázat”, Petri első verseskötetének címében jelzett talán valóban műfaji meghatározásnak vehető kérdésével indít. A magyarázat, mint a saját vers diszkurzív meghatározása valóban jelentős poétikai probléma. Horváth Kornélia jelzi, hogy „a „magyarázatok” sajátos lírai műfajában éppen Petri költői innovativitását kell meglátnunk. Másfelől a „magyarázat” mint olyan nagyon jól „illik” Petri közismert ideológiai és politikai beállítottságához és érdekeltségéhez” (18.). A dolgozat a „12.Kísérlet egy lírikoepikai műfaj újratemtésére” című fejezeten visszatér a témára, azonban a „magyarázat” itt már a tényleges versmagyarázatokra, illetve e versmagyarázatok és a versek viszonyára vonatkozik, erre utal a *Vita Nuova* és Szabó Lőrinc *Vers és valóság* című kötetének párhuzama. Petri első kötetében azonban nem szerepelnek ilyen prózai magyarázatok, hanem a versek maguk definiálódnak a kötet cím által „magyarázatként”. Úgy gondolom, hogy ez jelentős különbség, és a magyarázat fogalma a versek ilyen természete tekintetében sokkal fontosabb líraelméleti kérdés, mint a tényleges magyarázatok megléte. A magyarázat talán valamiféle élet-elemzés, ebben az élet, a saját élet és persze a vers is tárgyias analízist kap, nem valami élmény által adott koherencia szervezi a poétikai világot, hanem sokkal inkább szétszedődnek a dolgok és személyek, megmutatkozik belső, tárgyi összefüggésük. Ez az eljárás radikálisan romantika-ellenes, poétikai szempontból a metafora élménycentrikusságával, mélységével szemben a metonímia sokkal tárgyiasabb uralma alatt áll. Petri azt nevezi magyaráznak, hogy magyarázatot ad a világ „objektív korrelátumainak” viszonyaira. És talán pontosan ezért van annyi aposztrofikus gesztus e versekben: magyarázni valakinek kell és lehet. Abban a kérdésben, hogy Petri milyen poétikai hagyományokat követ talán érdemes megemlíteni, hogy hasonló elvű magyarázati verseknek látszanak József Attila nagy tárgyias versei, nem véletlenül mondja a *Téli éjszaka* elején azt, hogy „Légy fegyelmezett!” (és nem lényegtelen, hogy Bányai László visszaemlékezése szerint ehhez aztán József Attila is hosszas vers-magyarázatokot fűzött). A Petri versek Margócsy Istvántól idézett általános magyarázat-karaktere valószínűleg ennek a tárgyias költészeti pozíciónak a következményeként lehetne (és érdekes lenne bővebben kifejteni).

Teljesen igaza van az értekezés szerzőjének abban, hogy ez a magyarázat valahol, valahogy a személyességgel is összefügg, jelzi azt, hogy „a műfaj valóban konstitutív elemét a lírai versek prózai formájú szerzői szövegmagyarázata jelenti, ahol a kétfajta beszédmód /mármint a magyarázat és a vers/ és szövegtípus együtthatása egy sajátos szerzői *élettörténetet* rajzol ki a szó ricœuri értelmében, amely szerint önmagunk történetét kizárólag nyelvi közvetítéssel, az elbeszélő funkció révén alkothatjuk meg” és hogy „mindegyik szerző *tulajdon költeményeit olvasva* dolgozza ki a maga prózai én-narratíváját”. A második fejezetben még a magyarázat versműfaj és nem a magyarázott versek kapcsán olvashatjuk, hogy „a „magyarázat” műfaji

problémája közelebb vihet minket a Petri-líra kapcsán gyakorta felvetődő másik kérdéshez, nevezetesen az életrajziság és a személyesség problémájához”. Ez kétségtelenül centrális kérdés (és a dolgozat szerzője többször, több szempontból is elmélyült értelmezését adja). Egy meglehetősen fontos, de egyszerűségében is meglehetősen talányos Petri szöveget idéz: „A verseim látszólag teljesen életrajziak, igazából kitalált történetek. Én nem tartozom az úgynevezett élményköltők közé, de a vers megírásának körülményeire mindig abszolút pontosan emlékszem [...]” (20.). Horváth Kornélia e pozíciót Lotman Puskin-értelmezése háttérével oldja meg, jelzi, hogy, Petri „a biográfiai ihletettség és az ebből eredő személyesség kérdését nagyon is átgondolt líraelméleti problémafelvetésbe fordítja át, vagyis éppen nem az empirikus-biográfiai költői személy és a versben megszólaló lírai „én” közötti oppozícióban, s nem is a kettő „egybecsúsásában” gondolkodik, hanem a kettő közötti *nyelvi-poétikai közvetítettségben*, másképpen a „szerzői” én szövegi és versnyelvi re-artikulációjában, azaz költői-nyelvi megteremtésében.” Abban viszont nem vagyok biztos, hogy ez „a romantika költői elméletének és gyakorlatának megfelelő” lenne azért, mert (ami szerintem is valóban megtörténik) a költő „megfordítja az „élet” és a „költészet” közötti viszonyt, s nem az előbbit állítja be az utóbbi eredőjeként, hanem az utóbbit teszi meg elsődlegesnek” (21.). Ilyen megfordítás a rimantikán túl is gyakorta történik, József Attila vagy éppen Radnóti vers-élet viszonya is így működik. Lehet, hogy az opponens teljesen érzéketlen a romantika iránt, de nekem úgy tűnik, hogy aligha lehet Petrinél kevésbé romantikus költőt találni, az ő szikár, komoly világa, a lét-felszín, a mindennapi ironikus átpoétizálása nem romantikus (nem véletlen, hogy az angol tárgyias költők, például Eliot és a magyar József Attila is határozottan elutasította a romantika pozícióját). Ha lehetséges én is idézném a dolgozat itt következő versrészlet idézetét a *Vagyok, mit érdekelne...* címűt, mert ez is ennek a József Attila-i tárgyias pozíciónak a példája lehet.

Mikor nem írok verset: nem vagyok.

Illetve úgy, mint a hulla körme és haja,
valami nő tovább, de nincsen valaki,
nincs centrum, én, nincs „szervező közép”.

A versen kívül nincsen életem:

a vers vagyok. Tehát elég ritkán vagyok [...]

A vers címe egyértelműen az *Ars poetica* „Költő vagyok – mit érdekelne” első sorának töredékesített változata. Petri verscímében – és ez jelentős változtatás – pontosan a „költő” szó marad ki, megmarad a létezés, a „vagyok” és megmarad az „érdektelenség” állítása. Vagyis annak kimondása, hogy az élmény-költészet (a romantikus pozíció) teljesen idegen, elutasított neki. Teljesen igaza van a dolgozat szerzőjének, hogy az „élet, személyesség, identitás, vagy ha tetszik, a *szubjektum* megléte és önmaga számára való érzékelhetősége itt világos módon a versírás sorozatosan ismétlődő aktusának függvényeként interpretálódik” (21). Lehet, hogy túlzás, de a „nincs centrum, én, szervező közép” mintha a *Kocsiút az éjszakában* szövegére utalna. A versrészletet persze tovább bonyolítaná, ha beleolvassánk Petri rövid esszéjét, melynek címe és témája József Attila versének teljes első sora. (Az pedig már a fantázia körébe tartozik, de igazán érdekes lenne, hogy Petri vajon mit szolt József Attila *Szabad ötletekbeli* kiszólásához, hogy „a Rubin azt mondta: téged mindenki szeret, hiszen a verseid te vagy / a verseim nem én vagyok: az vagyok én, amit itt írok”).

Visszatérve a doktori dolgozatra, a „szervező közép” kapcsán egy szakmailag kifejezetten jelentős összefoglalót olvashatunk itt az én konstrukcióiról. Ezek felsorolásszerű lényege a következő négy pozíció:

- 1) empirikus-biográfiai én,
- 2) a lírai hős mint a költemény tárgya vagy szereplője

- 3) a beszélő az egyes szám első személyű lírai én és
 4) a versszöveg által megalkotott én.

Ez az én-konstruktív modell, illetve a négy mód interakciója – egy már Petrin túli kutatás keretében -- igazából az egész modern költészet, líra kapcsán végig gondolható kérdés lehetne.

A számszerint harmadik „Az Amíg lehet” című kötetéről szóló fejezet a Petri életmű egy többek által problematikusnak, talán egyenesen „anyaghibás”-nak tartott, az életmű idő-sorrendjében utolsó verseskötetről szól. Ez a korábbi amúgy egyáltalán nem optimista tónusú kötetekhez képest kétségtelenül valamivel sötétebb tónusú, a betegség, halál tükrében született. Az értékelésben azonban egyet tudok érteni a dolgozat szerzőjével, amikor azt írja, hogy „a magam részéről az *Amíg lehet* legalább olyan öntörvényű Petri-kötetnek tekintem, mint a szerző első vagy éppen harmadik versgyűjteményét. A recepció által joggal szóvá tett heterogenitás, mely mind versformai-poétikai, mind tematikus, mind esztétikai értelemben elmondható az *Amíg lehet*ről, meglátásom szerint nem haladja meg a korábbi kötetekét, például az *Örökhétfőt*”. És egyértelműen igaza van abban, hogy benne „igen szigorúan megkomponált szövegkonstrukció” érzékelhető egészen a líra materiális mélyéig lebontva, „négy megalapozó kérdéskört a *halál*, az *idő*, a nyílt *irodalmi utalások* (intertextualitás), valamint a *hangalak* (hangzásmetaforizáció és/vagy „szójáték”) és *versritmus témája és metaforikája* rajzolja ki” (28.). Magában a Petri kötetben éppúgy mint interpretációjában centrális az idő kérdésének, pontosabban a „kizökkent idő” problémájának egyszerre tematikus és poétikai értelmezése, kifejezetten erős intertextuális viszonyba építése. Különösen izgalmas a Kosztolányi párhuzam, különösen a *Búcsúzás* című Petri vers kétségtelen párhuzama az *Őszi reggelivel*. Nem tudom, mennyire jogos, nem könnyű az olvasói asszociációkon nyugvó vers-genezisek igazolása, de mintha ebben a sűrű intertextuális kapcsolatban benne lenne még József Attila egykori Kosztolányi esszéje is, amiben pontosan az *Őszi reggelit* értelmezi, benne a „sötét-smaragd” meg a „jáspisfényű” szavak poétika funkcióját. A Petri vers szavaiban magában pedig talán ott van a *Falu* című József Attila vers is. Petri „S mint bársonyon smaragdok, jáspisok, / drága hónapok ékköve ragyog” soraihoz Kosztolányitól a „jáspis” József Attilától is: a „bársony” és a „smaragd” kapcsolódik az „ugatások némán hullanak nagy bársonyokra...”, illetve a „smaragd Buddha-szobrok harmatos gyepben a békák” képeken keresztül.

A doktori dolgozatban meglehetősen fontos értelmezői helyet kap a Petrinél valóban igen fontos intertextuális kapcsolat, vagy akár posztmodern szó-kölcsönzés feltárása. E fejezetben ilyen értelemben szerepel Madách műve, „*Az ember tragédiája*. A *Sláger* című versben egyértelmű ez a kapcsolat a *Már reggel* van című vers kapcsán („fejünk fölött / mint izzó jégdarab / delel a téli nap”) nekem nem annyira a Tragédia utolsó előtti színe, mint inkább Pilinszky *Apokrifje* jutott eszembe.

A negyedik fejezet, bár nem minősül „exkursus”-nak, mégis alapjában véve elméleti kérdést a versciklus és verseskötet elméleti, történeti és műfajpoétikai jelentőségét tárgyalja. Alapkérdése az, hogy milyen lehet a versciklus vagy éppen verskötet formális konstrukciója. A kérdésfelvetés ritka és a javasolt megoldás alapvetően új, érdekes irányt vesz. A háttér, a kiinduló pont tinyanovi, érdemes idézni ezt a pár sort: „Tinyanov óta ismert és általánosan osztott megállapítás, hogy a verssor a verses forma és a versritmus alapvető és konstitutív egysége. Azonban talán kevésbé köztudott az a – szintén Jurij Tinyanovtól eredő – meglátás, mely szerint a verssor mint a versritmus alapegysége a gondolatközlést – ha tetszik, a „narratívát” – hordozó szintaxissal áll állandó küzdelemben, s végső soron képes azt maga alá gyűrni. Egyszerűen szólva a versritmus (és a verssor) átalakítja, *deformálja* a mondatszerkezetet, s ezáltal a „mondandót”, s így újszerű, nem a megnyilatkozás tartalmából

eredő szemantikai, azaz jelentésképző erőre tesz szert, vagyis új, a közöltektől eltérő jelentéseket hívhat életre.” (42) A kifejtésben a következő lépés, egyfajta formalista versciklus elgondolás alapja, hogy „föltehető az a talán kissé radikálisnak tűnő kérdés is: ez esetben a versritmus mint olyan nem alkothat-e meg egy új, metaforikus „narratívát” a költői szövegben?” (43).

Az elgondolás általam értett logikája az, hogy egy általánosabb értelemben vett ritmus, azaz valamilyen formaszervező erő nemcsak a verssort, nem is csak a verset, hanem a versek csoportosítását, a teljes verskötetet is (formálisan) szervezni tudja. Ez egy fontos poétikai meglátás, hiszen a versciklusokat, köteteket tematikus logikájuk szerint szokás elemezni, és mintha ilyen logika mentén szerkesztik e köteteket maguk a költők is. Közismert Ady kötetének ilyenféle tematikus (azaz nem-formális, nem a ritmus elvére épülő) logikája, az ilyen verskötetnél nehéz (de persze nem lehetetlen) formális szerkesztési elvet találni. A fejezet szerzője azonban a kompozicionális alapok mellett egy (szerintem poétikai szempontból nem igazolható) narratívai háttérrel (azaz egy formálisan megragadható logikát) is feltételez, azt írja, hogy a „versciklus és a verskötet általános kompozícióképző s ebből eredő valamilyen fokú narratívateremtő erejét könnyen beláthatjuk”. Vagy kicsit később: „Ha azonban a versciklusra és a verskötetre mint kompozíciós egységekre gondolunk, a líra narrativizálódása rögvest közelebbinek és megtapasztalhatóbbnak mutatkozik” (44.).

Ez a „narratívateremtő erő” az, aminek belátásban bizonytalan vagyok. Vajon létezik-e ez egyáltalán a lírában? Kétségtelen, hogy miközben határozottan szeretné a dolgozat érvényesíteni a „narratívateremtő erő” poétikai jelentőségét, a narrativitás lírai szerepéről valóban kétségeit hangoztatja. Petri kötetéről írja, hogy azok „aligha képeznek valami „egységes” narratívát, -- talán az „Amíg lehet kivételével, ám ott is legfeljebb a biográfiai áthangoltság és ismeretek miatt beszélhetünk egy sajátos idő- és halálélményről” (47). Szerintem narrativitás még az *Amíg lehetben* sincs, az, hogy van egy olyan tematika, amely a kötet verseiben több-kevesebb rendszerességgel megjelenik még semmiképpen sem nevezhető narratívának. Nyilván Petri költészetében nem ritka az, hogy egyes versek *eseményeket* tartalmaznak, mondanak el, sőt az is lehet, hogy egy egész kötetben, vagy talán Petri egész életművében található tematikusan hasonló esemény-típusok, vagy olyan szubjektív modalitások, pl. melankólia, amelyek összefűzik az egyes, külön-külön keletkezett verseket. Amit nem hiszek az az, hogy ez narrativitás lenne. Ilyesmi összefüggésre természetesen a doktori értekezés szerzője is utal (és több alkalommal alapos értelmezéssel tér ki Petri kötetek kapcsán), de maga is kétségeit hangoztatja arról, hogy ezek az egységek, koherenciák narratívák lennének. Például (narratív szerkesztésű kötetpéldák, Dante, Szabó Lőrinc, Radnóti Miklós) említése után elismeri, hogy „Petri Györgynek – a kezdetekben a narrativitást különösen érvényesítő – szövegalkotási és beszédmódja is ez utóbbi vonulatba, vagyis a nagyobb, a verstani egységek (mint sor, periódus, versszak, versszerkezet) narratív potenciálját kiaknázó, ám az egész versszöveget végső soron mégsem narrativizáló „tendenciába” sorolható (ezt az állítást alighanem a Petri-korpusz ironikus, satirikus vagy groteszk és látszólagos de(kon)struktív vonásai is alátámasztják.)” (47)

A Petri költészet szempontjából ez a kompozíció-képzés mellé tett narrativitás aspektus persze nem kulcskérdés, mert a dolgozatban több kitűnő, a versek belső formájára, tematikájára építő ciklus és kötetkompozíciós elemzést is kapunk. A probléma megvitatása azonban líra-elméleti szempontból lehet érdekes és érdemes. Azt gondolom ugyanis, hogy a narrativitás ilyen behozatala Culler poétikaelméleti alap gondolatának vitatható kiegészítéséből, hangsúlyáthelyezéséből származik. Culler, igazából Northrop Frye és Paul de Man nyomán azt állítja, hogy az aposztrofikusság (illetve 2015-ös könyvében már inkább „lyric address”-ről

beszél) a líraiság meghatározó jellemzője, „a lírai alapvető karaktere nem egy múlt esemény leírása vagy interpretációja, hanem egy ismételt és ismétlődő performanciája egy eseménynek, a lírai artikuláció speciális „most”ja” (Culler: *Theory of Lyric*, 226) formájában. Ez az eseményszerűség pedig nem a lírába épített történet, narratíva, hanem a *lírai megtörténe*s. Az a megtörténe, amit Hamburger *Aussage*-nak, Lukács György pedig *natura naturans*-nak mondott. Culler külön jelzi azt, hogy „az aposztróf ellenáll a narratívának, mert a „most”-ja nem egy pillanat a temporális sorban, hanem a diszkurzus, az írás és a poétikai kijelentés sajátos „most”-ja (...) A lírai megszólítás a narratív temporalitás poétikai eseménnyel történő helyettesítése” (229). Culler ennek a poétikai eseménynek a gondolatát Frye-tól vette át, aki romantikus elméleti forrásokra támaszkodva „kihallgatott monológként” definiálta a lírát. A aposztrófikusság e monológ valaki (akár önmaga) által történt kihallgatásából következik, és ez egy olyan lírai kommunikatív szituációt teremt, amely háromszereplős eseményként érti a lírai verset, a beszélő, a hallgató és az olvasó absztrakt, formális hármában.

Az aposztróf-kérdés interpretatív arcáról szól azonban a dolgozat talán legérdekesebb, tizedik fejezete. Az „Aposztróf, artikuláció, irónia” cím is jelzi, hogy centrális kérdése Petri poétikai pozíciója, helye a magyar költészet történetében. A dolgozat szerzője jelzi, hogy „Petri líráját a kritikai recepció általában a posztmodern küszöbén, a paradigmaváltást ígérő, de azt be nem teljesítő költészetként helyezi el a magyar irodalom történetében” és „újításai mellett a Petri-líra radikalizmusának jól megvont határait hangsúlyozza” (146). Vagyis a posztmodern újítás, a jelentős poétikai fordulatban játszott szerep mellett más szempontból Petrit mégis a késő-modern költészet kereteibe sorolják. Kérdés persze a „posztmodern” jelentése, egyáltalán az, hogy létezik-e, vagy koherens kritikai diszkurzusban definiálva létezik-e ilyen valami, van-e posztmodern líra-forma (ahogy például a posztmodern regény elég egyértelműen meghatározható). Az értekezés szerzője ezt a kettős, a küszöb-helyzetet jelző pozíciót fogalmazza meg, egyrészt mint posztmodern kvalitást említi „a sokszor alulretorizált, megszakításokra épülő Petri-féle versbeszédet, a lírai téma történeté formálásának közömbösen konstatált lehetetlenségét és a metanyelvi kommentárok súlyának megnövekedését”, másrészt mint késő-modern karaktert jelzi, hogy „Petri a későmodernség poétikai tradícióját viszi tovább, amennyiben a mű szövegszerű megalkotottságát, a jelölő figuratív potenciáljának felszabadítását és ennek megfelelően tematikusan a mondhatóság problémáját állítja középpontba.”

A pozicionálás részletes kibontása egy igen rövid Petri vers, az *Erotikus* mesteri interpretációján keresztül történik meg. A dolgozat e verset, „a Petri-lírára jellemző sajátos nyelvi működésmód tömör reprezentánsaként” értelmezi, „melyben Petri költészetének két markáns ismérve, az artikulatív hangzóság mint és az irónia látványosan és meghatározó szövegtévképző erőként jut érvényre”. A szöveg interpretációja e két terep, az irónia és a hangzóság mentén történik meg. A hangzóság vizsgálatában meghatározó annak a folyamatnak a bemutatása, ahogy a vers a hagyományos ritmikát felbontva talán mellőzve egy dekonstruktív, materiális hang háttérét épít ki. A másik vonulat az értelmezésben a vers aposztrófikusságának és iróniájának a bemutatása, mely szerint a vers megnevezés és megnevezhetetlenség, a kimondás és kimondhatatlanság kontrasztjában működik, és végülis arról szól, hogy a költői megszólítás az elsődleges aposztrófé arról szól, hogy hogyan működik a Másik megszólítása, az „aposztrófé aposztróféja így a „nyelvi kísérletek”, a megnevezés és a mondás aposztróféjaként működik” (152).

A harmadik exkurzus a lírai beszélőt értelmezi, már címében is olyan elemeket jelöl mint az „én, a hang, az arc, a szelf és a szubjektum”. A fejezet nagyvonalú és spektruma miatt szükségszerűen vázlatos áttekintést ad a líra-poétika egy korábban (egészen a

strukturális) alig tárgyalt kérdésének, a lírai én, vagy „én-ek” jelenlétének, működésének problémájáról. Az orosz formalizmus, az amerikai új kritika inkább lírai tárgy-prezentációval foglalkozó elgondolásai után a korai strukturálisban, Jakobson írásaiban tevődik először át a líraelmélet centruma a lírai szöveg formájáról a lírai kommunikáció, a lírai én formájára. Jakobson mellett Jurij Lotman, Jerzy Faryno és különösképpen Paul de Man lesz a centrumban, de megjelenik Hillis Miller, vagy éppen Theodor Adorno neve is, és egy részfejezet foglalkozik a magyar elméleti szerzőkkel is.

A dolgozatot két rövidebb fejezet zárja, az egyik a Petri-Kosztolányi kapcsolatról, az utolsó pedig Petri viszonyáról a József Attila és a Pilinszky hagyományhoz.

Összefoglalva megállapítanám, hogy Horváth Kornélia „Petri György költészete verselméleti és líratörténeti megközelítésben” című akadémiai doktori dolgozata jelentős új tudományos eredményeket felmutató kitűnő munka. Kettős értelemben is kiemelkedő teljesítmény. Egyrészt magyar költészettörténeti szempontból elmélyült, átfogó versszövegek és elméleti írások értelmezésén alapuló költészettörténeti írás, mely jelentősen kibővíti Petri György munkásságáról meglévő ismeretinket. De fontos, a nemzetközi szakirodalom szempontjából is újnak minősíthető elméleti-poétikai eredményeket mutat fel átfogó líra-elméleti kérdések kapcsán, jelzi azokat a folyamatokat, poétikai jelenségeket, amelyek meghatározzák a késő-modern/posztmodern költészet küszöbértékeit, elveit.

Bókay Antal